

PRILOG POZNAVANJU LJETNIKOVCA HANIBALA LUCIĆA U HVARU

A m b r o z T u d o r

UDK: 728.8 (497.5 Hvar)
Izvorni znanstveni rad
Ambroz Tudor
Ministarstvo kulture
Konzervatorski odjel u Splitu

Autor na temelju novobjavljenih izvora upotpunjuje povijest Lucićeva ljetnikovca u Hvaru. Također pretpostavlja postojanje građevina i prije podizanja ljetnikovca. Uspoređujući Morarijevu vizitaciju iz 1630. g. s tragovima vrata na sjevernom i južnom ulomku ogradnog zida, autor donosi zaključak o izvornoj hortikulturnoj koncepciji sklopa.

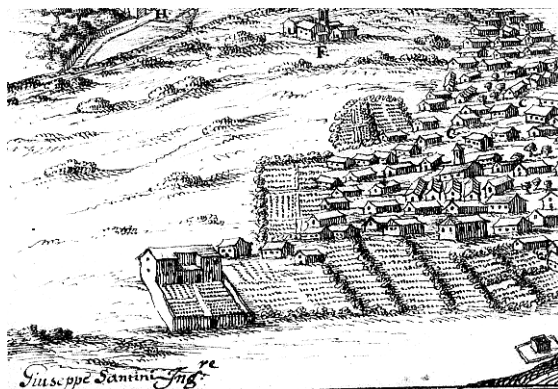
Prostorni okvir na istočnom rubu grada Hvara u kojem Lucić sredinom 16. stoljeća gradi ljetnikovac najjasniji je na Santinijevoj veduti grada iz 1666. godine, gdje je prikazan niz vrtova ograđenih suhozidom između Lucićeva ljetnikovca na istočnom i biskupskog perivoja na zapadnom rubu niza. Ovi *horti retro civitatem cum suis costeriis* spominju se u popisu miraza Katarine Šilović, supruge Matija Ivanića, iz 1551. godine. Dapače, Hanibal Lucić je spomenut kao susjed s istoka, što znači da je Ivanić bio vlasnik, službeno korisnik, velikoga vrta uz zapadni zid Lucićeva ljetnikovca prikazanog na Santinijevoj veduti.¹

Tlocrt sklopa pokazuje da je perimetar naslijeđen od ranijeg vrta. No, niži dijelovi sjevernog zida pokazuju drugačiju strukturu u odnosu na druge zidove što upućuje na pretpostavku o postojanju obzide i prije Lucićeva podizanja ljetnikovca. Južni zid perivoja također pokazuje razlike u strukturi kao i niz tragova spajanja zidova, moguće starijih otvora, kao i niz golubinih rupa nejasne namjene, što sve upućuje na pretpostavku o postojanju gradnji i prije Lucićeva zahvata.

¹ *Item duas partes unius horti retro civitatem cum suis costeriis longitudinis totius horti, et costeriae passuum 34 in circa in medio passuum octo in circa et in capite aperto meridiei 9 in circa in hos confinis, a Levante in parte spetabilis D. Hanibal Lucius et in parte D. Catharinus Lucoevich pro uxorem a Ponente D. Franciscus Duimicich et Stephanus Dabocelich, et in parte heredes magistri Nicolai Stanussuch, a Meridie Mr. Matheus et Ioannes Scobaglich, et a Borea via communis salvus est pro ducatis quatuordecim ad rationem lib. 6 --- 4 pro ducatis quos omnes...*

Arhiv Ivanić-Boglić-Božić, Muzej hvarske baštine.

U Lucićevom vrtu su u 19. stoljeću, prema pisanju Giambattiste Novaka, pronađeni antički ostaci, *lapidi romane*.² Nejasano je radi li se o ostacima arhitekture ili kamenim ulomcima. Nedaleko Lucićeva sklopa, pedesetak metara sjeveroistočno, nalazili su se do pedestih godina 20. stoljeća vidljivi zidovi, najvjerojatnije rimske *ville rustice*. Radilo se o lokalitetu, danas najvećim dijelom devastiranom, koji je dao mnoge nalaze, urne, svjetiljke, tegule, stupove, amfore, a među ostalim i natpis CIL III, 3091. te je moguće pretpostaviti da je Lucićev sklop podignut na dijelu ove *ville*.³ Prema usmenom priopćenju N. Petrića može se pretpostaviti kasnoantičko podrijetlo prizemnih dijelova sjevernog zida vrta na temelju očevitne razlike u strukturi zida. Uostalom poznato je da je put koji ogradni zid ljetnikovca obrubljuje sa sjeverne i istočne strane još od antičkih vremena povezuje Hvar sa Starim Gradom.⁴



Giuseppe Santini, Veduta Hvara, 1666. g., detalj

Postojanje starijih struktura zida na sklopu, kao i nedvojbeno postojanje *ville rustice* kojih nekoliko desetaka metara prema sjeveroistoku, omogućuje pretpostavku da je ljetnikovac građen na mjestu antičke vile, čime bi se utjecaj antičke baštine potvrdio kao presudan za izgradnju ljetnikovca renesansnog pjesnika, prevodioca Ovidija, Hanibala Lucića.

Lucićev ljetnikovac se 1533. godine još naziva *Horto de dito messer Anibal a presso la citta*.⁵ Od sredine 16. stoljeća termin *horto* zauvijek je zamijenjen terminima koji označavaju perivoj.

² G. B. Novak, *Alcune lezioni all' autore del libello Faria Cittavechia e non Lesina*, Zara 1874, str. 6. U bilješci 2 G. B. Novak navodi: *Frammenti di queste non ha quasi furono rinvenuti a Lesina nel giardino Lucio*.

³ N. Petrić, »O gradu Hvaru u kasnoj antici«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, br. 20, Split 1975., str. 9. Autor donosi i raspoloživu literaturu o lokalitetu.

⁴ M. Zaninović, »O pitanju kopnene veze između dvaju antičkih naselja otoka Hvara«, *Opuscula archaeologica*, br. 3, Zagreb 1958.

⁵ C. Fisković, »Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru«, *Anali Historijskog instituta JAZU*, god. VIII-IX, Dubrovnik 1960.-61. str. 218. Ovdje se može spomenuti još nekoliko kuća koje je posjedovao Hanibal Lucić. Majka Hanibala Lucića splitska je plemkinja Goja de



Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru, južni zid perivoja s ostacima starije strukture

Prijepis dokumenta o diobi Hanibala Lucića s Lukrecijom, udovicom jednog od vođa pučkog ustanka Nikole Guminovića iz 1420. godine, danas u arhivu hvarskih benediktinki, prekinut je i prekrižen, a iznad teksta upisana je bilješka: *Fù lasciato col Giardino Alli Pretti Chiettini*,⁶ što znači da je ta imovina povezana s ljetnikovcem Lucića i ostavljena isusovcima.

Godine 1655. arhiv hvarske kurije bilježi prihode iz perivoja Lucić, *Acta beneficij S. Mariae de Buce et viridarii Lucii*.⁷ Naime, ljetnikovac je skupa s čašćenom slikom Svete Marije od Biševa, romaničke Gospe Karmelske na oltaru Hektorovića u katedrali, povezan u jedan beneficij koji je kasnije namijenjen učitelju crkvenog pjevanja.⁸

Petrachis, a Hanibal je preko nje naslijedio kuću u Splitu. Na ime duga od 60 dukata ulazi u posjed dijela šestine kuće braće Skandarbeg u Hvaru. J. Kovačić, »Nekoliko podataka o Hanibalu Lučiću«, *Mogućnosti*, br. 7-9, Split 1999., str. 180.-181. Godine 1537. Lucić prodaje dio svoje kuće građene u suho u selu Svirčima. C. Fisković, »Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru«, *Anali Historijskog instituta JAZU*, god. VIII-IX, Dubrovnik 1960.-61, str. 206.

⁶ J. Kovačić, »Nekoliko podataka o Hanibalu Lučiću«, *Mogućnosti*, br. 7-9, Split 1999., str. 181.

⁷ D. Berić, *Arhivi otoka Visa*, Split 1958., str. 24.

⁸ J. Kovačić, »Nekoliko natpisa u Hvaru u Ispravci i dopune za Zapise o crkvama u Hvaru«, u *Iz hvarske kulturne baštine*, Hvar 1987., str. 282.

Nije poznato na koji je način stjecan ovaj prihod: iznajmljivanjem cjeline sklopa ili prodajom proizvoda koji su se tamo uzgajali. U svakom slučaju perivoj je krajem 17. stoljeća očuvan i prelijep, kako obavještava biskup Milani 1685. godine, *ultra domus et perpulchri viridarii usum*.⁹ Sredinom 18. stoljeća biskup Bonaiuti određuje da se prihodi Lucićeva perivoja imaju namjeniti učitelju klerika u pjevanju, što je povezano s nizom dokumenta koji govore o brizi ovog biskupa za učenje koralnog pjevanja.¹⁰

Oporuke i kodicili Julije Lucić, kćerke Petra Gazarovića i Lukrecije Hektorović, unuke pjesnika Petra Hektorovića i nevjeste pjesnika Hanibala Lucića, koja je, skupa s mužem Antunom Lucićem, objedinila i obogatila ostavštine pjesnika, iznimno su važni za poznavanje sudbine baštine Hanibala Lucića poslije kraja 16. stoljeća.

Julija je svojom ostavštinom obdarila mnoge, no prema hvarskim benediktinkama bila je iznimno darežljiva. Zapravo je najveći dio nekadašnje imovine Hanibala Lucića došao u ruke njihova samostana. Naime, Lucić je osim nekoliko legata, za univerzalnog nasljednika proglasio svojega vanbračnog sina Antuna,¹¹ a ovaj opet svoju suprugu Juliju rođenu Gazarović s kojom nije imao djece.¹² Njezina oporuka iz 1584. godine benediktinke jedva spominje, a najveći dio imanja dobija njezina sestra Marija, udana za Petra Ferro, kći Lukrecije Gazarović, dakle još jedna unuka Petra Hektorovića¹³: *Itemi lassa tutti li suoi beni, mobili et stabili, paterni et materni, alla sua sorella M^a Maria in vita et in morte. Item voi, ordina et lassa tutte le cose, mobilie, et li scritti, et le Scritture, crediti et debiti ori, argenti, cainelle, anelli, et ogn'altra cosa mobile portatile ubicumque esistente alla sua sorella detta M^a Maria in vita, et in morte, et che di ciò non gli si possi pigliar*

⁹ S. Kovačić, »Katedralne škole u Dalmaciji pod mletačkom vlašću od konca 16. do početka 19. stoljeća prema biskupskim izvještajima Svetoj Stolici«, *Croatica Christiana Periodica*, br. 27, Zagreb 1991., str. 71.

¹⁰ V. Dulčić- V. Gugić, *Inventar Kaptolskog arhiva u Hvaru*, Hvar 1972., str. 26.

¹¹ G. Novak, »Testament Hanibala Lucića i njegove neveste Julije«, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, br. 4, Beograd 1925., str. 125.-134.

¹² C. Fisković, »Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru«, *Anali Historijskog instituta JAZU*, god. VIII-IX, Dubrovnik 1960.-61. str. 214-215.

¹³ Prema pisanju G. Novaka Lukrecija Gazarović, kćer Petra Hektorovića imala je još sina Mihovila. G. Novak, »Testament Hanibala Lucića i njegove neveste Julije«, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, br. 4, Beograd 1925., str. 128. Na kraju oporuke notar *Pietro Celineo* kaže da je oporučiteljici oporuku pročitao, ponovno pročitao, *reletto*, te *volgarizzato* od riječi do riječi. Moguće je da se pod pojmom *volgarizzato* krije čitanje na hrvatskom što bi Juliju Lucić smjestilo u niz hvarskih plemkinja koje su dokumentirano bolje znale hrvatski nego talijanski, ili talijanski opće nisu znale, a o čemu jasno govori Giustinian u *Itinerariu* iz 1553. godine. *Et io Pre Pietro Celineo Notario publico apostolica autoritate pregato dalla detta testatrice scrissi lo presente suo ultimo testamento, il quale ho letto, reletto, e volgarizzato de verbo ad verbum alla detta testatrice presenti gli infrascritti testimoni, qual testamento volsi che sia secreto, et che non sia palese, ne aperto, ne meno letto se non doppo che sia morta la detta testatrice. Laus Deo*. Isto, str.131.

*l'inventario, ne esser molestata, da qualsi-voglia persona, et questo iure legati.*¹⁴ Međutima, kodicil oporuke iz 1591. godine bitno mijenja raniju oporuku. Glavne nasljednice su hvarske benediktinke: *Item jure legati lassio la casa della presente mia habitatione doppo la morte della Signora mia sorella Maria alle Monache over Pizzoccare Figlie di Nobili di legitimo matrimonio procreate in questa città, le quali ladebinno habitare, et tuor per loro compagne quando le piacesse anco delle Figlie di Popolari di questa Città, che fusserò caste et dabbene. Item iure legati lasso alle sudette Monache tutto quello che di mia ragione si ritrova di Beni stabili in qualsivoglia luoco esistenti, non compresi nel mio testamento predetto, ma oltre di quello et oltre i legati, come in esso, et questo per l'amor di Dio, et per l'anime dei miei morti.*¹⁵

Julija Lucić je u oporuci posebnu pažnju posvetila suburbanom sklopu kojeg je naslijedila. Namjenjuje ga isusovcima: *Item vol ordina et lassa il suo giardino murato, qui in Lesina, et fabricato, qual è sopra la Chiesa di S. Steffano, dov'è la strada nova fatta di pietre, con quello altro terenò che ha àtorro di esso giardino alla compagnia et padri preti chiamati di Gesù et etiam insieme con il giardino li lassa due vigne poste sopra l' isola di Lissa prima chiamata Brizi, et altra Gali con questo patto, non volendo essi predeti Gesuiti venire a stanciar in detto Giardino loco et foca in termine di un anno immediate dopo la morte di essa testatrice, quo transacto, sia in libertà, et obligato esso herede infrascritto in tal caso provveder, disponer, investire mettere et instituire tanti pretti, quali et quanti ... purché siano di bona et esemplare vita, et discazzare quello, ovvero quelli quali fossero scandalosi, o di mala vita, purché si possi provar con la verità, et dipoi la morte di essa Madonna Maria, et herede che proveda, et habbia di ciò la cura il Reverendissimo Monsignor Vescovo di Liesena, ovvero il suo Vicario generale in sua absentia, ma che il detto Giardino non possa esser ne permutado ne venduto, ne donato ne perqualsivoglia debito pigliato, ne esser appropriato da qualsivoglia persona ma che sia di pretti boni et di bona vita, li quali siano tenuti et obligati nelle loro messe pregare Iddio benedetto per l'anima della detta testatrice, il qual giardino starà in poter dell' herede, et le entrade tutte quante fino che li venirà a stanciar in esso giardino, et che esso herede habbia sempre la cura et guardia d' esso Giardino.*¹⁶ U kodicilu ostavlja mogućnost da se umjesto isusovaca sklop namjeni dvojici duhovnika, *religiosi*, dobra života i ponašanja, kako će sklop kasnije najčešće i biti korišten: *Item iure legati lassio il giardino colle case et pertinentie sue posto qui fuori della città di la del pozzo grande, con le vigne come nel testamento alli Chiettini se trovasse in termine Città possi trovar due religiosi di buona vita a sua eletione, che habbino ad habitare esso luoco et che siano te-*

¹⁴ G. Novak, »Testament Hanibala Lucića i njegove neveste Julije«, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, br. 4, Beograd 1925., str. 128.

¹⁵ Isto, str. 133. Zanimljivo je napomenuti da se na otvaranju oporuke 6. svibnja 1594. godine kao notar javlja još jedan Petar Hektorović, *Petrus Hectoreus Publicus Imperiali auctoritate Notarius*. Koliko je poznato, radi se o osobi koja nije ostavila značajnijeg traga iza sebe, no važan je u istraživanjima pjesnika Petra Hektorovića zbog mogućih zabuna, jer su, izgleda, njih dvojica jedini Hektorovići koji nose ime Petar.

¹⁶ Isto, str. 130.

*nuti pregar la divina bontà per l'anime di quelli che li hanno acquistato.*¹⁷ Glavna izvršiteljica oporuke njezina je sestra Marija Ferro,¹⁸ koja dana 20. svibnja 1594. godine daje punomoć Jerolimu Ivaniću i Jakovu Lupi da pronađu dva redovnika isusovca, *Jesuiti ouer Chietini*, koji će doći u Hvar i nastaniti se u perivoju što joj ga je ostavila sestra Julija oporukom od 9. srpnja 1584. godine i kodicilom od 22. rujna 1590. godine.¹⁹

U svesku *Testamenti riguardanti la facolta Ettoreo* čuva se cijeli niz spisa oko ostavštine Julije Lucić koji donose i zanimljive podatke o promjenama vlasništva suburbanog sklopa Hanibala Lucića u Hvaru.²⁰ Marija Ferro 1. rujna 1610. godine ustupa hvarskim benediktinkama sve vinograde i zemljišta koje joj je ostavila Julija Lucić s time da su benediktinke dužne donositi joj plodove s njih dok je živa. Dana 25. listopada 1613. godine Marija Ferro u Hvaru piše oporuku kojom

¹⁷ Isto, str. 132.-133.

¹⁸ *Item voi ordina et lassa tutti li suoi altri beni stabili ubicunque esistenti alla sua sorella Madonna Maria consort del Sr. Pietro Ferro la qual Madonna Maria fa et fece il suo herede universale, di tutti et qualsivoglia suoi beni ubicunque esistenti quoviv modo et ch' essa herede dappoi la sua morte, per il suo testamento possi dar, lassar et disponer di essi beni per l'anima sua, et per l'anima della detta testatrice, et di tutti li suoi morti, come et a che modo ad essa herede piacerà con questo di lassar che delle case habino le chiese (qual alla herede piacerà) alcuno emolumento perpetuo, et che li sopradetti Ms Pre Daniel Gramatoreo, et Ms Pre Bartolomeo Badili stiano con essa Madonna Maria, in quel modo come sono stati con la detta testatrice, et se premoresse la detta herede Madonna Maria, che lassi per il suo testamento viver li detti Pre Daniel et Pre Bartolomeo nelle dette case, fin che viveranno sopra li detti beni in modo come piacerà alla detta Madonna Maria cassando et annullando tutti et qualsivoglia li suoi altri testamenti et codicilli, per lei fin hora presente scritti over per qualsivoglia cancellaria fatti, volendo che siano cassi, nulli et per nessun valore come se mai no fossero stati fatti, ma che il presente testamento sia ultimo, et per qualsivoglia ultima sua volontà, et codicillo, appresso Iddio benedetto, et ogni altro Giudice, et Tribunal. Commissarij, et esecutori del presente testamento, fece et istituise la detta sua sorella Madonna Maria sopradetta, alla qual raccomanda l'anima sua, et di tutti li altri suoi morti, et che sia il presente testamento eseguito, come è scritto in esso. Item ricordandosi essa testatrice, disse, volse, ordinò et lassa, che lo detto suo herede Madonna Maria sia tenuta, et obli-gata ogn'anno dar alii RR Fratti di San Marco qui a Lesina quello lasso che ha lassato il detto qm Ms. Antonio Lucio marito di detta testatrice, et che detta herede Madonna Maria lassi per il suo testamento il detto lasso, che sia osservato perpetuis futuris temporibus si come si legge nel testamento di sopradetto quondam Ms Antonio allo qual si habbia la relatione. Madonna Maria, che lassi per il suo testamento viver li detti Pre Daniel et Pre Bartolomeo nelle dette case, fin che viveranno sopra li detti beni in modo come piacerà alla detta Madonna Maria cassando et annullando tutti et qualsivoglia li suoi altri testamenti et codicilli, per lei fin hora presente scritti over per qualsivoglia cancellaria fatti, volendo che siano cassi, nulli et per nessun valore come se mai no fossero stati fatti, ma che il presente testamento sia ultimo, et per qualsivoglia ultima sua volontà, et codicillo, appresso Iddio benedetto, et ogni altro Giudice, et Tribunal. Commissarij, et esecutori del presente testamento, fece et istituise la detta sua sorella Madonna Maria sopradetta, alla qual raccomanda l'anima sua, et di tutti li altri suoi morti, et che sia il presente testamento eseguito, come è scritto in esso.*

¹⁹ S. Plančić, *Inventar Arhiva Hektorović*, II. dio, Stari Grad 1982., str. 63.-64.

²⁰ S. Plančić, *Inventar Arhiva Hektorović*, III. dio, Stari Grad 1984., str. 52.-54.



Južni zid perivoja s tragom spajanja starije i novije strukture



Zazidana vrata na sjeverozapadnom uglu perivoja

proglašava univerzalnim nasljednicima Gazara Angelini i Margaritu Gazarović, svakog za polovicu imanja.²¹

Isusovci nikada nisu došli u Hvar jer ih je biskup Cedulin, prema tvrdnjama Kaptola, znao odvratiti od dolaska.²² Najstarija vizitacija sklopa koju je 20. siječnja 1603. godine obavio generalni vikar Andrija Nembri govori da je vrt tada iznajmljen opatu Delfinu te dvojici svećenika, biskupovom nećaku Jurju Cedulinu, koji se tada nalazio na studiju u Perugi, i Peregrinu Gariboldiju, tada u Rimu u vezi svojega kanonikata.²³

Sljedeća je vizitacija apostolskog vikara Petra Morarija iz 1630. godine, za sigurno najbolji opis sklopa među arhivskim vrelima: *Reverendus dominus Vica-*

²¹ Isto, str. 53.

²² J. Kovačić, »Nekoliko natpisa u Hvaru«, u *Zapisi o crkvama u Hvaru*, Hvar 1982, str. 279.

²³ *...eccetto che la cosa del lasso del giardino, che molti parlano diuersamente, il qual giardino è un lassito fatto da una madonna Giulia Lutia, che lassìo esso giardino con due uigne a Lissa alii (f. 262r) padri Gesuiti, con fine che uenissero di qua e con obbligo che, s in termine di doi anni non accettassero il lassito, che monsignor uescouo douesse dar quel loco a doi religiosi, che habitassero dentro et pregassero per l'anima de fundatori; et hora il giardino è affittato al signor abbate Delfino, che ne paga ducento lire di fitto l'anno, et per li doi religiosi da monsignor uescuo è stato eletto un suo nipote, che si ritroua al praesente a Perugia in studio, quale non è ancora in sacris, che si chiama Giorgio Cedulino, perché monsignor li ha data la sua casata, ma lui ueramente è della casa Lignicea, essendo figliolo di sorella di sua signoria reuerendissima, et l'altro religioso deputato è un prete Peregrino Gariboldi, quale al presente è andato a Roma, per impetrare un canonicato, quale è uacato del mese di Nouembre prossimo pasato.* Spisi apostolskih vizitacija hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625., priredili Andrija Vojko Mardešić i Slavko Kovačić, Rim 2005., str. 433.-434.

rius accessit ad viridarium quondam dominae Juliae Luciae situm retro episcopatum in quedam ingressus primum vidit hortum fere quadratum valatum muris satis altis ex tribus partibus ex alia vero meridiem versus adsunt duae domus circum circa intus dictum hortum est via lastricata lapidibus ex pulitis cum columnis et in medio est puteus vel cisterna, in qua fluit aqua, qua de montibus currit ad mare, et prope dictum puteum est via pariter lastricata, qua dimidiat dictum hortum in quo adsunt diversae plantae pomorum rancidorum. Versus orientem est prima domus in quam ingreditur per portam magnam et habet sub porticum. In dicto ascenditur per scalam ad quedam locum discopertum cum balaustris lapideis circocclusum per quem ingreditur in quadam cameram satis capacem ubi adest ablutorium manuum satis pulchrum. Suptus dictam cameram adsunt duae aliae camerae, in quas ingreditur per duas ianuas de sub porticu.

Alia domus est à parte occidentis. Quae habet januam ab oriente et statim habet scalam ligneam per quam ascenditur ad duas camaras, et suptus habet stabulum et galinaium et extra loca communia; versus setentrionem adest quidam hortus preclusus qui forsitan debebat cooperiri.

Inter utranque domus adest via cum columnis lastricata et parvus hortulus.²⁴

Morari u ljetnikovcu zatiče svećenika Ivana Mekjanića, kojeg je tamo postavio beneficijar sklopa Federico Grisogono, nećak biskupa Cedulina. Prema Mekjanićevim riječima Grisogono je mladić od 24 godine i nikada nije živio u Hvaru.²⁵ Važna je Morarijeva obavijest da je prije 1630. godine došlo do pada zida na kojem su bili stupovi, *muro sopra il quale stanno le collonne minacciava ruina*, što je prouzročilo slamanje nekih stupova, zasigurno stupića odrine u perivoju, *in horte maiori*, međutim tada je kanonik Gariboldi popravio štetu.²⁶ Prema kasnijem navodu, zid se nalazio pred kućom u kojoj je stanovao Mekjanić, *murum ante domum predictum colabentem cum periculo fractionii columnarum*.²⁷ Može se zaključiti da se radilo o podzidu šetnice uz južni zid perivoja, na dijelu pred

²⁴ C. Fisković, »Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru«, *Anali Historijskog instituta JAZU*, god. VIII-IX, Dubrovnik 1960.-61. str. 178-179. Petar Morari, kanonik u Chiogi i kasnije koparski biskup, očito je imao afiniteta prema arhitekturi, odnosno umjetninama općenito. Slično vrijednom opisu sklopa Lucića u Hvaru, A. V. Mardešić donosi kvalitetne opise crkvi sv. Nikole Gornjeg u Hvaru i Gospe Gusarice u Komiži. Prema Mardešićevim riječima, Morarijeve vizitacije posebno su važne za povijest umjetnosti prostora hvarske biskupije. A. V. Mardešić, »Neke opaske uz vizitacije Petra Morarija«, *Službeni glasnik Hvarske biskupije*, Hvar 1986.

²⁵ C. Fisković, »Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru«, *Anali Historijskog instituta JAZU*, god. VIII-IX, Dubrovnik 1960.-61. str. 178-179.

²⁶ Isto, str. 179. *Reverendus dominus vicarius suprascriptus cum animadverterit quasdam columnas in horto maiori esse prostratas interrogavit dictos reverendos suprascriptos de causa? Qui responderunt. Il muro sopra il quale stanno le collonne minacciava ruina, et per cio furono levate, fu reffatto il muro di novo et quanto prima si reponeranno le collonne a suo loco. Interogato. Ad quem speetat dicta repositio columnarum? Respondit. Dominus Gariboldus ad se pertinet.*

²⁷ Isto, str. 179.



Šetnica uz južni zid Lucićeva sklopa, pogled prema zapadu

istočnom, glavnom kućom sklopa jer su na podzidima stajali stupovi odrine, a Mekjanić je 1650. godine naveden kao svećenik koji stanuje u istočnoj kući.²⁸

Morari nadalje upozorava Mekjanića da je popločanje pred njegovim vratima popucalo, a on mu odgovara da kada je došao tu stanovati, kuća nije imala nikakvih zatvora te je sam morao sve popraviti, u što je utrošio 20 dukata, dakle već na samom početku 17. stoljeća ljetnikovac je jednim dijelom bio zapušten.²⁹

²⁸ Isto, str. 181.

²⁹ Isto, str. 181. *Animadvertit reverendus dominus vicarius in camera superiori ubi habitat reverendus Mecchianich pavimentum prope ianuam esse fractum cum foramine et interrogatus eundem ad quem spectat resarcire dictum pavimentum. Respondit. Quando io venni ad habitare questa casa non v'era alcuna finestra, nè un catenazzo ne bertuola, mà il tutto era*

Mekjanić također obavještava da je šetnica uz krunu bunara koja je dijelila perivoj na istočni i zapadni dio preuzeta kao razdjelnica između dvaju svećenika koji su stanovali svaki u svojoj polovici sklopa, pri čemu su bili dužni održavati svaki svoju polovicu.³⁰ Mekjanićeva izjava Morariju zasigurno je vezana uz prijepor Grisogona i Gariboldija oko održavanja ljetnikovca koji rješava vizitator Garzador 10. siječnja 1625. godine odlukom da svaki korisnik sklopa treba održavati dio pred svojom kućom.³¹

U noći prvog ožujka 1650. godine poslije velike oluje pao je zapadni zid perivoja,³² koji je djelomično obnovio primicerij Sibischini, tada nastanjen na zapadnom dijelu sklopa.

Biskup Vincenzo Milani 1654. godine odlučuje u sklopu organizirati biskupsko sjemenište te naređuje da se na vratima sklopa ukleše natpis o tome, *mandavit idem Illmus, . et Rmus D. Epis loco patenti in Janua describi Seminarium Epale Pharens.*³³ Danas se na vratima smještenim na sjevernom zidu perivoja (za koja nije sigurno da su na izvornom mjestu) nalazi natpis SEMINARIVM EP(iscop) ALE PHARENSIS (e). Međutim nije posve sigurno da je sjemenište ikada djelovalo u Lucićevom sklopu.³⁴

aperto, come sa il signor Gariboldi, et tutta la città, et ho resarcito le cose più necessarie ma non essendo mio il luoco e dependendo da altri non ho voluto più spender perche anco il tutto ha bisogno d'esser arccitto, rimetter travi et altre spese, le quali se bene il signor Federico nell' instrumento soprannominato promette di riffarmele non di meno. Vostra Signoria sa quante difficolta se possono mettere perche vi andaranno negli accomodamenti 20 ducati in circa come mi informano i muratori et marangoni.

³⁰ Isto, str. 181. *Unanimiter responderunt quod via, que mediat hortum propè puteum dividit possessionem inter dictos beneficentes et unusquosque è partc sua tenetur manutenere omnia.*

³¹ *In causa et causis coram nobis uertentibus inter perillustrem et admodum reuerendum dominum Federicum abbatem Grysgogonum et admodum reuerendum dominum Pellegrinum Gariboldum, uicarium Pharensen, de et super reaptatione parietum collapsorum in domo et uiridario relieto per quondam dominam Iuliam, relictam quondam domini Antonii Lutii, uisis per nos dieta domo et uiridario ac consideratis considerandis, partibusque auditis, dicimus et decernimus ad eundem dominum uicarium spectare onus reaptandi et conseruandi parietes iuxta domum per ipsum habitatam, et propterea illuni fore et esse condemnandum, prout condemnamus, ad reaptandum dictos parietes infra sex menses, dominumque abbatem praedictum fore et esse obligatum, prout illuni edam condemnamus ad reaptandum et conseruandum respectiue iuxta domum ab ipso habitatam; et ita dicimus, decernimus et condemnamus non solum isto, sed et omni alio meliori modo, et cetera.* Spisi apostolskih vizitacija hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625., priredili Andrija Vojko Mardesić i Slavko Kovačić, Rim 2005, str. 647.

³² Isto, str. 181. *Nocte die prima martij prossime preteriti precedente, sive ex vi ventorum sive ex fulminis percussione dictas columnas et murum prostratum fuisse communiter existimatur. Et enim eadem noctem magna fuit tam ventorum tam pluvie tempestas tonitruaque ferre totam noctem non cessarunt.*

³³ J. Kovačić, »Nekoliko natpisa u Hvaru«, u *Zapisi o crkvama u Hvaru*, Hvar 1982., str. 280.

³⁴ O hvarskim sjemeništima u J. Kovačić, »Nekoliko natpisa u Hvaru«, u *Zapisi o crkvama u Hvaru*, Hvar 1982; Isti, »Nekoliko natpisa u Hvaru« u *Ispravci i dopune za Zapise o cr-*



Šetnica uz južni zid Lucićeva sklopa, pogled prema istoku

Tijekom 18. stoljeća nema vijesti o sklopu, osim već navedene dodjele beneficija učitelju klerika u crkvenom pjevanju od strane biskupa Bonaiutija.³⁵

Najranija vijest iz 19. stoljeća potječe sa sjednice poglavarstva za francuske uprave 15. II. 1808. godine kada je Alvis Bučić iznio prijedlog da se perivoj sklopa Lucić pretvori u gradsko groblje. Govori o nekoj gospođi Juliji Lucić, koja je sklop ostavila isusovcima, a ako njih nema, dvojici svećenika. Biskupi su, prema Bučiću, odredili vrt za dvojicu učitelja klerika (gramatike i koralnog pjevanja). Bučić, koji očito nije cijenio ni Luciće ni perivoj, tražio je da se isti zamijeni za druge nekretninu ili uzme u najam.³⁶ Na sjednici od 12. srpnja iste godine utvr-

kvama u Hvaru, u Iz hvarske kulturne baštine, Hvar 1987; S. Kovačić, »Katedralne škole u Dalmaciji pod mletačkom vlašću od konca 16. do početka 19. stoljeća prema biskupskim izvještajima Svetoj Stolici«, Croatica Christiana Periodica, br. 27, Zagreb 1991.

³⁵ J. Kovačić, »Nekoliko natpisa u Hvaru« u Ispravci i dopune za Zapiso e crkvama u Hvaru, u *Iz hvarske kulturne baštine*, Hvar 1987., str. 282.

³⁶ N. Duboković-Nadalini, »Općinsko ustrojstvo i prilike na Hvaru od 1807. do 1818. godine«, Prilozi povijesti otoka Hvara, br. 2, Hvar 1962., str. 94.



Današnji glavni ulaz u sklop Lucićeva ljetnikovca

đuje se da je providur Dandolo odobrio perivoj Lucića za groblje, ali su već tada utvrđeni problemi s plaćanjem.³⁷ Dana 11. ožujka 1810. godine određeno je da se plati najam za perivoj koji je još uvijek predviđen za groblje, a na istoj je sjednici odlučeno da se, uz ostale velike cisterne u gradu, uredi i gustirna u perivoju Lucić.³⁸ Međutim, siromaštvo ratnih godina spasilo je perivoj od pretvaranja u gradsko groblje: umjesto plaćanja najma biskupiji 16. veljače 1812. godine traži se od države da prepusti prostor nekadašnjega augustinskog samostana sv. Nikole za novo groblje jer da je isti državno vlasništvo, a pored toga je potpuno srušen jer je kamenje iskorišteno za gradnje fortifikacija.³⁹ Gradsko groblje je i danas na Sv. Nikoli. Godine 1817. hvarska kurija obavještava vladu u Zadru da je sklop ruševina, a da je u njemu djelovalo sjemenište pozivajući se na natpis na ulaznim vratima.⁴⁰ Katastarski opis iz 1834. godine donosi podatak da je već

³⁷ Isto, str. 96.

³⁸ Isto, str. 99.

³⁹ Isto, str. 102.

⁴⁰ J. Kovačić, »Nekoliko natpisa u Hvaru« u *Ispravci i dopune za Zapisne o crkvama u Hvaru*, u *Iz hvarske kulturne baštine*, Hvar 1987., str. 282.



Glavni ulaz, detalj spoja dovratnika s nadvratnikom

u 19. stoljeću sklop u ruševinama: 398-*Palazzo Vescovile-Due ruine d'casa con due corti e piccola tezza* / 594-*Palazzo vescovile, Orto d' erbaggi* / 589- *Palazzo vescovile, Orto d' erbaggi con frutta*. Tijekom 19. stoljeća ljetnikovac je iznajmljivan mnogim osobama. Godine 1863. iznajmljen je Josipu Marinkoviću, koji je od Kaptola tražio da popravi zapadni zid, bunar i vrata. Majstor Antun Galasso napravio je troškovnik od 285 foriniti, no nije poznato je li išta zaista napravljeno.⁴¹ Stjepan Pivac je zakupnik od 1903. godine. Spominje pergolade uništene od tuče 1908. godine.⁴² Od 1914. do 1922. godine iznajmljen je obitelji Kovačević, potom općini, a od 1933. godine postaje gospodarstvo tadašnjih hvarskih hotela,⁴³ na zgražanje Lj. Karamana, o čemu je V. Nazor napisao pjesmu-poslanicu.⁴⁴ Početkom pedesetih godina 20. stoljeća obnovljen je pod vodstvom C. Fiskovića i D. Domančića. Danas je u njemu smješten Muzej hvarske baštine.

Pored upotunjene povijesti sklopa, barem u nekim dijelovima, pažnju valja obratiti i na izvorne komunikacije unutar sklopa.

⁴¹ Isto, str. 281.

⁴² Isto, str. 281.

⁴³ Isto, str. 281.

⁴⁴ Z. Mužinić, »Nazor i Hvar – U povodu 100. obljetnice pjesnikova rođenja«, Hvarski zbornik, br. 4, Hvar 1976., str. 321. *Hanibale Lucius, vlasteline i suče hvarski, / Čiji je nakićen grb krilom i čiji još dom // Nad sjenom mrtvog grada pokazuje s osm'jehom sv'jetlim / Mletačkog prozora svog stupice i gotski luk, // Gdje je mjedeni zvekir na vratima palače tvoje / Pa da razbijem, muk tijesne ulice te? // Ti ćeš pokazat se gore na starom balkonu; al' ja ću / Viknuti: »Domine, l'jep ne ćeš večeras mi stih // Čitat iz: 'Pisnih' U scenu iz: 'Robinje'. – Crne ti v'jesti / Nosim. S daleka me put dove, i pođoh, gdje tvoj // Ljetnikovac je negda*

Osim vrata na središnjem dijelu sjevernog zida perivoja, za koja se često misli da su jedini ulaz u sklop, Lucićev je ljetnikovac imao još dvojna vrata kojima se s ulice pristupalo unutarnjim prostorima sklopa. Zazidana vrata vidljiva su uz sjeverozapadni ugao sklopa, zapravo na samom spoju sjevernog i zapadnog zida, te uz jugozapadni ugao glavne kuće sklopa. Naime, začelja kuća na južnom rubu sklopa nisu postavljene u jednoj ravnini, već je zapadna kuća postavljena nešto južnije. Ogradni zid pruža se iz jugoistočnog ugla zapadne kuće do visine zapadnog zida istočne kuće, a potom se pod pravim kutem povezuje s njenim jugozapadnim uglom. Upravo na ulomku koji spaja ugao s ostatkom ogradnog zida vidljiv je segmentni luk nekadašnjih vrata.

Današnji glavni ulaz u sklop očita je improvizacija, preciznije sekundarna upotreba starijeg okvira. Kamene grede okvira vrata, ukrašene motivom štapa, iako dio zajedničke cjeline, nisu na svojem mjestu: dovratnici su postavljeni znatno uže u odnosu na izvornu širinu zadanu dužinom nadvratnika. Sam otvor u zidu jednostavno je prošupljenje bez završene obrade, tako da primjerice i danas postoje problemi s otpadanjem kvadera s gornje strane otvora. Nasuprot vratima na središnjem dijelu sjevernog zida stoje vrata na južnom zidu perivoja kroz koja se stubištem postavljenim između dvaju vrtova prilazi stazi uz južni zid sklopa koja povezuje dvije kuće. Ukupno gledajući radi se o ključnoj komunikaciji koja se proteže od sjevernog do južnog zida sklopa te ga simetrično dijeli na istočnu i zapadnu polovicu.

Spomenuta vrata na južnom zidu perivoja pokazuju iste nedorečenosti kao i vrata na sjevernom zidu: nadvratnik oblika “na magareća leđa” širi je od otvora vrata, a isto tako i prag, te se i za ova vrata može reći da su improvizacija. Međutim, dovođenjem u pitanje njihove izvornosti dovodi se u pitanje i izvornost ključnog komunikacijskog pravca, simetričnu diobu sklopa pa čak i stilske osobine prostornog rješenja.

Ovdje je vrijedno osvrnuti se na Morarijev opis sklopa iz 1630. godine. On govori da je sklop smješten iza biskupije, *situm retro episcopatum*. U njega se ulazi kroz prvi ulaz, *ingressus primum*, dakle postoji još neki osim toga. Dolazi se u vrt kvadratnog oblika, *hortum fere quadratum*, koji je ograđen s tri strane, a s južne se strane nalaze dvije kuće, *muris satis altis ex tribus partibus ex alia vero meridiem versus adsunt duae domus*. U vrtu je popločan put ukrašen stupovima (šetnica na podzidima iz kojih su se dizali stupići odrine) *intus dictum hortum est via lastricata lapidibus ex pulitis cum collumnis*. Tamo je također bunar uz koji je popločana staza koja dijeli vrt, *et prope dictum puteum est via pariter lastricata, qua dimidiat dictum hortum*. Na istoku je prva kuća kojoj se pristupa kroz velika vrata i koja ima sotoportik, *Versus orientem est prima domus in quam ingreditur per portam magnam et habet sub porticum*. Kroz sotoportik stubištem se uzlazi

pun cv'jeća i pjesama bio / Dok trijemu je stup kitio bršljanov list.// Sada krumpir se gnoji, gdje ti si zal'jevao l'jehe. / I kokošnjak nov dižu, i kotac se siv // Gradi, i dronjci se neki na konopcu suše, gdje ti si / Sjedio u čas tih, gladeć sa terase ruj // Večernjih zraka sunčanih na zidu Španjolove tvrđe / Dok je umiro glas sutonske zvonjave. — V'jest// Crnu ti, domine, nosim. Sad tvoji se ne ruše dvori,/ Al se oskrvnjuje sve — i tvoji posljednji trag.



Vrata na južnom zidu perivoja

na otvoreni prostor ograđen okruglim kamenim balustrima, *In dicto ascenditur per scalam ad quedam locum discopertum cum balaustris lapideis circocclusum*. Preko sotoportika ulazi se u dvije prostorije u prizemlju kroz dvoja vrata, *duae aliae camerae, in quas ingreditur per duas ianuas de sub porticu*. Druga je kuća na zapadu s ulazom na istoku preko kojeg se dolazi do unutarnjeg stubišta koje vodi do dvije sobe na katu, a u prizemlju je podrum i kokošinjac i još neki uobičajeni sadržaji, dok je prema sjeveru zatvoreni vrt koji treba pokriti, *Alia domus est à parte occidentis. Quae habet januam ab oriente et statim habet scalam ligneam per quam ascenditur ad duas camaras, et supus habet stabulum et galinaium et extra loca communia; versus setentrionem adest quidam hortus preclusus qui forsàn debbat cooperiri*.

Između dviju kuća popločana je staza sa stupovima i manji vrt. *Inter utraque domus adest via cum columnis lastricata et parvus hortulus.*

Morari opisuje vlastito kretanje kroz sklop. Posebno naglašava ulaze u pojedine prostore, ali nigdje ne spominje vrata i stazu na središnjem dijelu južnog zida perivoja. Prema Morariju, kućama i općenito uzdignutom prostoru na južnom dijelu sklopa, pristupa se preko velikih vrata poslije kojih je odmah spomenut sotoportik, dakle radi se o lučno zaključenim vratima na istočnom rubu južnog zida perivoja koja vode u sotoportik pod terasom. Zapadnoj je kući ulaz na istočnom pročelju, a između kuća popločana je staza sa stupićima odrine i manji vrt; ne dva manja vrta kako je danas, jer je stubište prepolovilo Morarijev *parvus hortulus*.

Morari jasno govori o popločanoj stazi uz bunar koji dijeli vrt, međutim ne spominje da je staza na sjevernom i južnom rubu povezana s vratima. Prema ovom opisu, radi se o stazi koja počinje i završava unutar vrta.

Ranije je rečeno da su vrata na sjevernom zidu sklopa i južnom zidu perivoja improvizacije, ponajviše zbog činjenice da veličina okvira i otvora zida međusobno ne odgovaraju, odnosno u oba se slučaja najvjerojatnije radi o sekundarnoj upotrebi okvira. Izvorna vrata sklopa su najvjerojatnije vrata koja su se nalazila na spoju sjevernog i zapadnog zida, koja su se našla van upotrebe poslije pada zapadnog zida 1650. godine, i to je prvi ulaz, dok bi pretpostavljeni drugi ulaz mogao biti onaj na južnom dijelu sklopa. Izvorna komunikacija u perivoju postavljena je dijagonalno: ulaz u perivoj na sjeverozapadnom, a pristup kućama na jugoistočnom uglu, najudaljenije moguće. Važan podatak o perivoju je i vijest da je središnja staza bila razdjelnica između dvaju korisnika. Može se zaključiti da je njezino protezanje na manji vrt između dviju kuća s otvaranjem vrata na podzidu i gradnjom stubišta bila funkcionalna potreba da se korisnici potpuno razdijele te da korisnik zapadne kuće pristupa svojem dijelu bez ulaženja u sotoportik istočne kuće.

Dakle, može se pretpostaviti da je izvorna Lucićeva koncepcija postavljanje zatvorenog vrta u zaravni koji ima povišene popločane šetnice oko sva četiri zida perivoja, postavljene nad podzidima, nadsvođene odrinom na kamenim stupićima. Središnja šetnica prije svega omogućava pristup bunaru, središtu perivoja, zasigurno nadsvođen pergoladom na kamenim stupićima. Prema Morariju, perivoj je bio posađen agrumima.

Staza između dviju kuća također je nadsvođena odrinom na stupićima, a na južnom dijelu sklopa dva su manja vrta, jedan između kuća i drugi, posve malen sa svih strana okružen zidovima pred onim što se najčešće naziva gospodarskom kućom. Međutim kada se bolje pogleda istočno pročelje ove kuće, može se uočiti kvalitetna struktura zida koja na južnom dijelu ide do sredine prvog kata, potom na uglu kuće pada za nekoliko redova te se nastavlja do kraja istočnog pročelja. Nijedan drugi zid ove zapadne kuće nije takve kvalitete zidanja te se može pretpostaviti da se radi o zidu započete gradnje koja nikada nije dovršena, što opet otvara pitanje o izvornoj zamisli u jugozapadnom uglu sklopa, odnosno o izvornoj Lucićevoj koncepciji ljetnikovca.



Vrata na južnom zidu perivoja koja vode u sotoportik glavne zgrade sklopa

Perivoj je dakle bio daleko zatvoreniji, srednjovjekovniji nego što se prema današnjem stanju može zaključiti, a Lucić u zadržavanju srednjovjekovne koncepcije perivoja nije osamljen, dapače analizom literarnih izvora može se zaključiti da ista traje sve do početaka 17. stoljeća.

Brojna su mjesta u domaćoj renesansnoj književnosti gdje je za perivoj rečeno da je nalik zemaljskom raju. Vetranić u poslanici Petru Hektoroviću zaključuje na kraju opisa da je njegov perivoj kao raj zemaljski: *Polaču i dvor tvoj, koji si*

sagradil, / i gizdav perivoj svijem biljem nasadil / Onimijem najliše, koje vrijeme u svako / gizdavo miriše, luveno i slatko, / i razlika voća držeći rod svaki, / od kojijeh još voća jakno raj zemaljski.⁴⁵ U pjesmama koje je nedavno J. Kovačić pronašao u ostavštini Antonina Zaninovića, a pripisuju se Petru Hektoroviću, autor rajski vrt opisuje kao mjesto *di cviče i perivoj nigdar neće neće samrit*, ili jednostavnije, kao sinonim za raj, *srid tvog perivoja*,⁴⁶ što ukazuje da ni Petru Hektoroviću nije bila strana ideja o perivoju kao slici raja.

Marko Marulić, inače vlasnik jednog primjerka Crescenzija,⁴⁷ u spjevu *Suzana* također u zaključku podužeg opisa Joakimova perivoja govori: *I ki dohojaju: pravo je žardin saj, / s čudom govorahu, niki zemaljski raj*.⁴⁸

Marin Gazarović početkom 17. stoljeća u *Muratu Gusaru* govori o otoku Visu kao mjestu čija ljepota omogućuje da se na njemu postavi zemaljski raj njegovih dana: *gdi nasih dan moxese zemaglski Ray postauiti*.⁴⁹

Cvito Fisković u perivoju iz Zoranićevih *Planina* vidi sličnost s Danteovim opisom zemaljskog raja,⁵⁰ dok Lodovico Becadelli, slično Gazaroviću, u krajoliku Provanse također vidi mjesto koje bi moglo sadržavati zemaljski raj.⁵¹

Perivoj kao zemaljski raj zapravo je srednjovjekovni topos čije je izvorište u starozavjetnim spisima, kasnije okupljenim i osnaženim u *Roman de la Rose*, čiji se utjecaj širi do *Hypnerotomachie Poliphili* i Rabelaisova *Gargantue*.⁵² Spomenuti hrvatski primjeri dio su iste matrice koja je, uz literarni, imala i jasan utjecaj na posve stvarno oblikovanje perivoja; među hvarsko-viškim primjerima, suburbanog Lucićeva u Hvaru. Slika rajskih rijeka koje teku kroz središte Edena i natapaju cijeli svijet, *axis mundi*, razlog je središnjeg smještaja zdenca unu-

⁴⁵ M. Rešetar, »Ein Sendschreiben Vetranić's an Hektorović«, *Archiv für Slavische Philologie*, 23, Wien 1901., 212.-213; C. Fisković, »Petar Hektorović i likovne umjetnosti« u *Baština starih hrvatskih pisaca*, Split 1978., str. 157.

⁴⁶ J. Kovačić, »Petre Hektorović u Novom Hvaru (uz neobjavljene, njemu pripisane starogradske stihove)«, *Mogućnosti*, br. 1-3, Split 2004., str. 68.-71.

⁴⁷ C. Fisković, »Marulićev prilog poznavanju renesansne hortikulture«, *Colloquia Maruliana VI.*, Split 1997., str. 222.

⁴⁸ M. Marulić, *Pisni razlike*, Split 1993, str. 58.

⁴⁹ M. Gazarović, »Murat Gusar«, priredio Hrvoje Morović, *Čakavska rič*, br 1, Split 1976., str. 52.

⁵⁰ C. Fisković, »Zoranićev prilog našoj renesansnoj hortikulturi« u *Baština starih hrvatskih pisaca*, Split 1978., str. 277.

⁵¹ Ž. Muljačić, »Novi podaci o dubrovačkom nadbiskupu Ludovicu Beccadelliju«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 39, Dubrovnik 2001., str. 232. Zanimljivo je da i neki suvremeni pisci ne gube iz vida ideju raja kada promatraju biljke ili krajolike. Tako Bela Hamvas u djelu *Jasmin i maslina* govori: *Jasmin je cvijet koji je najviše toga spasio iz Rajskog vrta*. B. Hamvas, *Jasmin i maslina*, Zagreb 1999, str. 75.

⁵² N. Miller, »Paradise Regained: medieval Garden Fountains« u *Dumbarton Oaks Colloquium on the History of Landscape Architecture-Medieval Gardens*, Harvard University, Washington D.C. 1986., str. 146.



Glavna staza perivoja ljetnikovca Hanibala Lucića

tar srednjovjekovnog vrta: on je slika izvora života: *fons vitae*.⁵³ Posebnu težinu među starozavjetnim tekstovima imaju stihovi *Pjesme nad pjesmama*: *Ti si vrt zatvoren, / sestro moja, nevjesto / vrt zatvoren i zdenac zapečaćen / Mladice su tvoje vrt mogranja / pun biranih plodova: / nard i šafran, / mirisna trska i cimet, / sa svim stabiljkama tamjanovim, / smirna i aloj s najboljim mirisima. // Zdenac je u mom vrtu, / izvor žive vode / koja teče s Libana.* (Pjesma nad Pjesmama 4: 12-15)⁵⁴

⁵³ Isto, str. 153.

⁵⁴ Prijevod prema *Biblija - Stari i Novi zavjet*, urednici J. Kaštelan i B. Duda, Zagreb 1974.

Pjesma nad pjesmama izvor je oblikovanja srednjovjekovnoga zatvorenog vrta, *hortus conclusus*, u čijem je središtu zdenac zapečaćen, *fons signatus*, krajnji oblik rajskog zdenca života.⁵⁵ Stihovi *vrt zatvoren* i *zdenac zapečaćen* jest konci- zna koncepcija srednjovjekovnog perivoja koja će se odraziti u brojnim tekstovi- ma i ilustracijama ili stvarnim perivojima, dok su Crescenzijeve upute praktična *summa* upućena manje ambicioznim pothvatima.⁵⁶

Vrt okružen visokim zidom sa zdcncem u sredini, njegovim simboličnim središtem, najčešće je mjesto pripovijedanja u Boccacciovu *Dekameronu*, ali i središnje mjesto nizu drugih djela istog autora.⁵⁷ Kada spominje stvarne perivoje svojeg vremena, Rufino u Ravellu ili Cubu pored Palerma Boccaccio će potražiti iste vrijednosti.⁵⁸ Lucićev perivoj sa zidovima koji iz partera omogućavaju samo pogled na nebo i vrhove okolnih brda, sa zdcncem u sredini, obilježenim dvo- repim sirenama poznatim još od ranoga srednjeg vijeka,⁵⁹ oblikovan je kao isto mjesto: zatvoreno i simbolično.

⁵⁵ N. Miller, »Paradise Regained: medieval Garden Fountains« u *Dumbarton Oaks Colloqui- um on the History of Landscape Architecture-Medieval Gardens*, Harvard University, Was- hington D.C. 1986, str. 149-150.

⁵⁶ Isto, str. 152-153.

⁵⁷ Isto, str. 149-150.

⁵⁸ Isto, str. 143, 153.

⁵⁹ G. Duby, *Vrijeme katedrala*, Zagreb 2004., slika 7.

A CONTRIBUTION TO THE UNDERSTANDING OF THE HANNIBAL LUCIĆ VILLA IN HVAR

Ambroz Tudor

The ground plan of the Lucić Villa in Hvar shows that the perimeter of the building was inherited from an earlier garden. But the lower parts of the northern wall show a structure different to that of the other walls, suggesting the existing of a perimeter wall even before Lucić built his villa. The southern wall of the garden also shows differences in structure, as well as a number of traces of the joining of walls, possibly of older apertures and a number of pigeon holes of unclear purpose, which suggests a confirmation of the hypothesis that there was a building there before the operations of Lucić.

Not far from the Lucić complex, fifty or so metres to the NE, there were up to the 1950s visible walls, most probably of a Roman villa rustica. This is a site that is today almost entirely devastated but once provided a great many finds, urns, lamps, tegulae, pillars, amphorae and among other things the inscription CIL III, 3091.

The existence of older wall structures at the complex, and the undoubted one-time existence of a villa rustica some ten metres to the NE, suggests that the villa was built on the site of a Roman period villa, which would tend to confirm that the heritage of antiquity was truly a precedent for the construction of the villa of Renaissance poet, translator of Ovid, Hanibal Lucić.

In a will of 1584 together with a codicil of 1590 Julija Lucić, the daughter in law and general heir to the assets of Lucić, left the villa to the Jesuits or to two priests, should the Jesuits not arrive in Hvar.

The oldest visitation of the complex that was carried out on January 20, 1603, by vicar General Andria Nembri says that the garden was at that time leased to Abbot Delfin, and to two priests, the Bishop's nephew Juraj Cedulin, who was then studying in Perugia, and Peregrin Gariboldi, then in Rome to do with his canonicate.

In a visitation of 1630 Morari found at the villa the priest Ivan Mekjanić, who had been installed by the beneficiary of the complex Federico Grisogono, nephew of Bishop Cedulin. In the words of Mekjanić, Grisogono was a youth of 24 who had never lived in Hvar. In 1654 Bishop Vicenzo Milani decided to organise the bishopric's seminary in the complex, and ordered an inscription to be carved on the gate of the complex to the effect.

The earliest news from the 19th century derives from the session of the local authority during the period of French rule, on February 15, 1809, when the chairman Alvis Bučić moved the proposition that the gardens of the Lucić complex should be turned into the city cemetery. However, the impoverishment of the war years spared the gardens from being turned into a municipal facility of this kind;

instead of paying a rental to the bishopric, on February 16, 1812 the government was asked to release the area of the one-time Augustinian monastery of St Nicholas for use as a new cemetery. During the 19th century the villa was let out to many private persons, and from 1933 on it was the farm of the Hvar hotels of the time, to the horror of conservator L. Karaman, concerning which Vladimir Nazor wrote a poetic epistle. During the 1950s it was restored under the guidance of C. Fisković and D. Domančić.

As well as the gate in the central part of the north wall of the garden, often thought to be the only entrance into the complex, Lucić's villa has two more entrances, via which the inner areas of the complex could be accessed from the street. The walled up door is visible in the NW corner of the complex, at the spot where the northern and western walls meet, and also alongside the SW corner of the main house of the complex.

Comparing the location of the walled-up doors with the Morari description of the complex of 1630, it can be assumed that the original Lucić conception was placing the closed garden into flat area that had a raised paved walkway around all four walls of the garden, placed on sub-walls, arched over with a pergola on small stone pillars. The central walk was there above all to enable access to the well, the centre of the garden, certainly vaulted with a pergola on stone pillars. The original communication was established diagonally, and not perpendicularly across the middle of the garden, which is the case today. Thus the door in the central part of the northern wall of the complex and the door in the southern wall of the garden, from which the staircase went on to the southern wall of the complex were made subsequently and do not belong to the original organisation of the complex. According to Morari the garden was planted with citrus trees.

The garden then was much more closed and medieval than could be guessed from its current situation, and Lucić, in the retention of the medieval conception of the garden was not isolated; indeed, from an analysis of the literary sources it can be concluded that it stayed that way until the early 17th century.

The Lucić garden with its walls that from the parterre provided a view only of the sky and the peaks of the surrounding hills, with the well in the centre, marked with its two tailed mermaids known from the early Middle Ages, was shaped like the space itself: closed and symbolic.